

Příloha 2: Polostrukturovaný rozhovor

Rozhovor byl veden s mužem roku narození 1964, kterému jsme pro naše účely zvolili jméno Jaroslav. Jaroslav je učitelem teoretických předmětů, konkrétně fyziky a matematiky na střední odborné škole v jednom velkém středočeském městě zaměřeném na výrobu osobních vozidel. Praxi v pedagogice nemá dlouhou, aktuálně učí tři roky. Souhlasil s nahráváním rozhovoru i jeho využitím k účelům naší diplomové práce. Rozhovor byl veden na konci srpna roku 2021.

Hezké dopoledne, děkuju vám za ochotu se zapojit a povídat si se mnou o době distanční výuky a covidu obecně. Pro jistotu se jenom zvonu ptám, zda souhlasíte s nahráváním rozhovoru?

Milá kolegyně, já děkuju. Samozřejmě se vším souhlasím, dělejte, co potřebujete.

Skvělé, moc děkuju. Prázdniny jsou skoro u konce, tak jak se připravujete na nový školní rok?

Pilně se připravuji, pilně. Tak aktualizuju zrovna tematické plány podle toho, co se loni stihlo a nestihlo, abych to teď s novým školním rokem všechno doháněl.

Jsou tam velké mezery, hodně se toho nestihlo?

Celkem ano. I když jak u které třídy. Někde jsem jel, jako kdybych byl normálně ve třídě, žáci byli aktivní, fungovali. Jinde nejsme ani v půlce. Strašně se tady ukázala taková jiná stránka těch třídních kolektivů, jak se vzájemně ve třídě hecují, podporují, a třeba i to, jak se jejich produktivita odvíjí od neustálého dozoru učitele během hodiny, sami pak neudělají vůbec nic.

Ale vy to určitě všechno bez problému doženete. Ještě, než se ale budeme bavit právě o období té distanční výuky, řekněte mi, jak jste se vlastně dostal sem do školy? Já totiž vím, že vy nejste vystudovaný pedagog, ale strojař.

Přesně tak, strojařinu jsem vlastně dělal většinu dosavadního života.

To je jak dlouho?

To je nějakých třicet let. Tak v nějakých pětadvaceti jsem dokončil vysokou, dělal jsem právě strojárnou, a pak jsem se vrhnul rovnou do práce v oboru, což mi vydrželo až do doby nějaké tři roky zpátky. Pracoval jsem dlouhé roky pro Škodovku jako spousta lidí tady v těch koncích. Povedlo se mi vypracovat se na hezké místo, protože hodně dbali na rozvoj zaměstnanců, tak jsem se naučil dobře anglicky, absolvoval nejrůznější kurzy vedení kolektivu, vyjel jsem několikrát pracovním do zahraničí.

To zní moc zajímavě, tak jak se stalo, že jste dneska tady?

S tou padesátkou na krku se čím dál víc ozývala chuť něco změnit. Strašně jsem chtěl zkusit něco úplně jiného. Dcera studuje pedagogiku, bude z ní učitelka na prvním stupni, a mě to strašně uchvátilo, jak o tom vždycky vyprávěla. Tak jsem si řekl, proč bych to taky nezkusil. Všichni jí vždycky říkali, že to nadání má po mně.

Nadání? Co tím přesně myslíte?

Tak třeba to, že umí mluvit s lidmi, to já taky. Rád vedu hovor, bavím společnost. Zároveň ale i rádi posloucháme ostatní lidi, zajímají mě jejich životní osudy, příběhy, co se jim kdy stalo a tak. To bych snad dělal nejradši za práci, kdyby to šlo, jen si povídal. A právě si rád povídám i s těmi našimi studenty. Nevadí, že jim budu říkat studenti? Víím, že se má říkat, že to jsou žáci, ale mně už to k těm středoškolákům moc nepasuje.

Samozřejmě, nevádí. Máte pocit, že ještě některé osobnostní vlastnosti nebo povahové rysy jsou důležité pro výkon profese učitele?

Tak jak jsem říkal, důležitá je komunikativnost, ale i schopnost naslouchat, empatie je klíčová. Pak ale taky nějaká zásadovost, aby věděli, že jsou tu hranice, které prostě musí dodržovat, jako jsou termíny odevzdávání prací, plnění povinností, na to taky dost dbám. Učitel by měl být určitě i dost trpělivý, aby mu nevádílo mnohé věci vysvětlovat stále dokola, tak v tom já osobně mám mezery, na to se musím ještě hodně zaměřit a zdokonalit se. Ale s tou trpělivostí mi třeba zase dost pomohla ta distanční výuka. Když jsem třeba deset minut něco vykládal a až pak mi studenti řekli, že jsem celou dobu měl vypnutý mikrofon, musel jsem začít od začátku. Dřív bych vybuchnul, počítač hodil do kouta a šel dělat něco jiného, ale to jsem nemohl.

Takže evidentně k tomu povolání nějaké předpoklady máte. Chtěl jste někdy být učitel?

Asi ani, nebo spíš mě nikdy nenapadlo, že by mi to mohlo takhle jít. Když já jsem šel na vysokou, na pedagogické školy chodily hlavně dívky, asi bych tehdy i působil zvláště sám mezi nimi. Nebo minimálně bych se zvláště cítil. Prostě to dřív bylo výrazně ženské povolání.

Myslíte, že dneska už to tak není?

Pořád je, tak se podívejte, jaký je poměr tady ve škole. Je nás tu celkem 16 pedagogů, z toho je 14 žen a jen dva muži, drtivá převaha.

A vám ženský kolektiv vyhovuje?

Moc. Tak předtím jsem celou dobu pracoval v mužském světě, to se mi omrzelo. Já se se ženami moc rád bavím, tady ještě jak jsem skoro sám, dává mi to výsadní postavení alfa samce (smích). Ale ne, tak o všem se s vámi dá diskutovat, chlapi jsou se vším zas hned hotoví, většinou nejsou takoví systematici. A pro to učitelskou profesi asi přece jen postrádají takovou vaši ženskou jemnost a empatii.

Vybíral jste si školu, kde budete působit, třeba i právě podle tohoto kritéria, tedy genderového složení kolektivu?

Ne, to zase ne. Je to v podstatě náhoda, hlavně jsem vlastně to své zalíbení ve vás objevil až tady, takže jsem tomu nešel cíleně naproti. Tady ve škole jsem proto, že sem nikdy jiný nechtěl, měli strašný problém najít učitele na fyziku, a taky to mám kousek od domova.

Měli problém najít učitele?

Tak je tady obecný důvod, který je na všech školách, technicky zaměřených učitelů je minimum. Proto jsem si taky dovilil opustit tu předchozí práci, měl jsem jistotu, že ve školství se s fyzikou a matematikou určitě uchytím. A potom je tu otázka pověsti téhle školy. Když jsem se zmínil, že sem budu nastupovat, všichni se děsili a říkali mi, kam to lezu.

Čím myslíte, že to je způsobené, ta špatná pověst?

Dost vinu přičítám vedení školy. Nepřijde mi to tady moc transparentní. Je tu šikana, tutlá se to. Já bych čekal, že se o tom bude narovinu mluvit a lidem se bude říkat ne, že se to tu neděje, ale ano, šikanu tu máme a pracujeme s ní takhle a takhle. Paní ředitelka to dost tutlá. A taky to tu drží dost zkrátka. Pevná pracovní doba ve školství, kdo to kdy viděl, že tu musím denně sedět do čtyř, i když jsem doučil už v poledne. To mi taky vadí, stejně jako ostatním učitelům, pochopitelně to způsobuje to, že učitelé tu neustále rotují a pověsti to opravdu nepřidá.

Když jste zmínil vedení školy, nakolik bylo nápomocné během období distanční výuky?

Spíš míň, než víc. Moc nás neřešili, mě tuplem ne, protože předpokládali, že asi jako člověk s technickým vzděláním zvládám počítač a všechny tyhle věci. Ale já jsem nikdy nepoužíval žádné výukové programy, streamovací platformy, i pro mě to byly novinky, ale to nikdo nebral v potaz. Je fakt, že asi v něčem to pro mě bylo trochu jednodušší, protože ty základy práce na počítači jsem měl rozsáhlejší a hlubší než většina kolegyň tady, ale ani tak to pro

mě nebylo lehké. A o vedení školy jsem klidně 14 dní v kuse nevěděl. Právě že jednou za dva týdny byla on-line porada, kde se ale dokola řešily jenom otázky přihlašovacích údajů pro studenty, kterým nefungovaly, případně to, že máme málo známek a chybí nám nějaké papíry. Žádné otázky na to, jak se cítíme, jestli vše zvládneme. A pak bylo zase 14 dní ticho až do další porady. Takže vedení školy se opravdu nezapojovalo, nezajímalo, to si dovolím říct takhle napřímo.

Zmiňoval jste, že distanční výuka byla velká škola. V čem myslíte, že jste se nejvíc rozvinul? Už jste zmiňoval i tu práci s různými programy a platformami.

Tak tam byl velký posun. Znalost a uživatelská práce s Teamsy, Zoomem, Meetem, to pro mě dřív byla velká neznámá. Teď je ale třeba stále využívám, například na konzultace, třídnické hodiny, pohovory s rodiči. Zvykli jsme si všichni pracovat i po večerech, a tak nám, jako mně, mým studentům a jejich rodičům, vyhovuje si zavolat on-line z domova. Tak to mě hodně posunulo, obecně technická stránka provozu, tam jsem si ty schopnosti pěkně vydřel během celé distanční výuky, dneska se mi to ale moc hodí. Samozřejmě jsem se naučil nové metody práce, protože se muselo pracovat zcela jinak. Já si teprve loni dodělal pedagogické minimum, tam mě samozřejmě připravili na ledacos, naučili mnohé způsoby práce, výukové metody, ale tohle bylo něco úplně nového a já jsem začínal od nuly.

Jaké metody práce jste nově začal využívat?

Škola nás tlačila k tomu, abychom všechny hodiny vedli pomocí videohovorů pro všechny žáky najednou. Bylo velmi žádoucí do nich během té doby nacpat frontálně informace, aby se odškrtla položka v tematickém plánu, a hlavně bylo splněno. Tak to teda fungovalo na podzim, na jaře ani to ne, to bylo vakuum, bezčasí. No, ale k tomu se chci vrátit, že já jsem odmítal tenhle synchronní přístup, přišlo mi, že tam studentům nedávám žádný prostor. Hlavně na ně toho bylo strašně moc a oni byli opravdu unavení a málokdo i z učitelů to chápal. Všichni mi říkali, ať s nimi tam nemažu, že se přece jen válí doma, tak ať aspoň pořádně makají. Jenže mě jich bylo líto. Od osmi do čtyř seděli přikovaní k počítači, poslouchali často velmi monotónní výklad učitele a z každé hodiny schytali úkol. Když ve

čtyři skončilo vysílání, sedli na úkoly, které byly většinou zadané ke splnění do konce téhož dne, a ty vypracovávali třeba do 10. Tak co tohle je za život? Takže my měli hodně takové alternativní způsoby práce. Individuální konzultace, zkoušeli a nahrávali různé pokusy, měli za úkol chodit ven. Prostě jsem to chtěl dělat jinak.

To ráda slyším. Načal jste tady řadu zajímavých podnětů. Tak nejdřív ten rozdíl výuky na jaře, to znamená hned na začátku distanční výuky v roce 2020, a potom na podzim téhož roku. V čem vnímáte největší rozdíly?

Na jaře jsme vůbec nevěděli, co máme dělat. Čekali jsme, že to bude záležitost týdne a hned potom budeme zpátky ve škole, ale vy výsledku z toho byly skoro tři měsíce mimo školu. Tak tím chci říct, že v počátku se nikam nespíchal, nic moc se neřešilo, studenty jsme nechávali být, já jim poslal nějaké materiály přes mail, aby se na ně podívali, že to potom ve škole spolu projdeme. Jenže pak se to protahovalo a protahovalo a bylo jasné, že se jen tak osobně nepotkáme, škola neiniciovala žádné kroky, tak jsem to vzal do vlastních rukou. Alespoň jsem si s každým studentem zavola, abych věděl, jestli je v pořádku, jak se má, jestli vše zvládá. Pak jsem právě zkoušel zprovoznit ty různé streamovací programy a postupně jsme se to všichni učili. Až potom jsem to vlastně já ve škole inicioval, že by bylo dobré to zavést plošně, ale došlo k tomu právě až na podzim. To už jsem já byl matador (smích). Ne, ale s programy už jsem to v tu podzimní dobu zvládal, tak jsem si mohl dovolit více experimentovat, tvořit videa a podobně. Jenže zas ta podzimní vlna byla opravdu dlouhá. Do školy jsme se podívali na týden před Vánocemi, a to se neudělalo nic, jen se všichni radovali, že se vidí, a pak po Vánocích se to už nerozjelo. To mě pak drtilo snad úplně nejvíc, ta dlouhá izolace, odtržení se od kolektivu, nemožnost se vidat se studenty, ale i přáteli. Samozřejmě to zasáhlo i můj osobní život.

Nebylo na jaře takovým přítěžujícím faktorem, že jste byl ve školství teprve půl roku? Byl jste vlastně začínajícím učitelem.

Samozřejmě, tak to tomu všemu moc nepřidalo. Měl jsem ale aspoň předtím už jedno pololetí na to, abych se rozkoukal, poznal ty mé studenty osobně, zjistil, jaké všechno papírování je

s tím spojené. Jedna kolegyně začala poprvé učit právě až v tom osudném pololetí, a ta chudák absolutně nevěděla, co má dělat.

Vrátila bych se ještě k tomu, jak jste zmiňoval, že doba distanční výuky zasáhla i váš osobní život. Jak?

V první řadě mě trápila ta strašná izolace. Nemožnost komunikovat věci nejenom ve škole osobně. Všechno se přesunulo do on-line světa, což mě vnitřně docela drtilo, protože jsem měnil práci, abych už nepracoval se stroji, ale s živými lidmi, a to se zatím nenaplnovalo. Takže jsem si i kladl otázky, jestli bych tohle povolání chtěl dělat i za cenu, že by to takto mělo vypadat trvale, že by s úderem podzimu začala distanční výuka a skončila by až na jaře. A upřímně, to bych asi opravdu dělat nechtěl. Pro mě se tím strašně vytrácí podstata vzdělávání. To osobní setkávání, sdílení, dávání kvalitní zpětné vazby. Takže mě to nutilo přemýšlet i nad takovými otázkami budoucnosti, mnoho věcí jsem přehodnotil. Já bych asi strašně rychle vyhořel jen s distanční výukou.

Proč myslíte? Pociťoval jste na sobě nějaké příznaky syndromu vyhoření?

Asi jako spousta dalších učitelů, jak jsem to tak vnímal kolem sebe. Ne, že bych úplně trpěl syndromem vyhoření, ale pociťoval jsem, že jsem ve velké psychické nepohodě.

Jak se to projevovalo?

Tak třeba se mi špatně spalo. Nejdřív jsem do noci nemohl usnout, když se mi to třeba ve dvě hodiny v noci povedlo, byl jsem co půl hodiny vzhůru, protože jsem měl spousta živých snů. Pak jsem zase třeba od půl 5 koukal do stropu, takže ano, na kvalitě spánku se to u mě podepsalo velmi. Pak jsem byl pochopitelně dost unavený, takže jsem na nic neměl energii, byl jsem bez nálady, protivný. Manželka říkala, že běžná výuka začala akorát včas, protože ještě měsíc navíc a musela by se se mnou rozvést. Opravdu se mnou nebylo k vydržení, chyběli mi lidi, studenti, širší rodina. K tomu všemu jsem se ještě o spousta lidí bál, že onemocní a podobně. Takže jsem pociťoval i trochu úzkost. V návalu toho všeho mi pak přišlo, že ta práce ve škole, kterou jsem si vlastně dost vysnil, není zas tak skvělá, že jsem možná udělal chybu, až jsem se dostal do apatie a neměl chuť dělat cokoliv navíc.

Co vám pomohlo tenhle stav překonat?

Snažil jsem se věnovat věcem, které mě baví, naplňují. Třeba vaření a pečení. Byl ze mě domácí pekař, během výuky, před ní i po ní jsem zadělával na chléb, vymýšlel různé inovativní recepty a podobně. To mě strašně drželo nad vodou, pak jsem totiž ty upečené produkty rozdával lidem a aspoň jsem měl možnost se s někým potkat a prohodit slovo. Taky jsme si s manželkou pořídili nového psa, takže s ním byla spousta rozptýlení, chodili jsme hodně ven do přírody, cvičili ho. A samozřejmě v té pracovní sféře přicházela občas i zpětná vazba od studentů. Přímo i nepřímo. Třeba mi i někteří sem tam psali zprávy, že je se mnou výuka baví a jsou rádi, že pro ně vymyslím nové věci, i když to byla fakt fuška, v těch posledních měsících extrémně, to už jsem byl opravdu odevzdaný. A zpětná vazba ale taky přicházela nepřímo, že u mě, jako u jediného z učitelů, měli vždy všichni studenti zapnuté kamery, živě se mnou komunikovali, debatovali, toho jsem si hodně vážil.

Co z těch věcí, které jste se neučil, byste rád využíval třeba i v dobách budoucích?

Tak některé ty programy se dají využít i v běžných hodinách, tak to sem tam určitě pro zpestření rád zařadím. Hlavně ale jsem rád za tu zkušenost. Vím, že kdyby to mělo opět nastat, jako že to je velmi pravděpodobné, už budu vědět jak na to. Odnáším si třeba i nějaké nelpění na zajetých principech a metodách, ale větší schopnost improvizace, tak to také potřebuju v sobě udržovat a nezpohodlnět.

Takže i přesto, že jste měl pochybnosti, ve školství budete zůstat?

Rozhodně ano. Víte, jak to je, těžké časy polevily a máme tendenci na to zlé zapomínat, takže teď mi s odstupem ta doba nepřijde tam šílená, jako když jsem přímo v centru dění. Vyprchalo to, jsme normálně ve škole, vídáme se a mně je v tom prostě dobře.

To ráda slyším! Ještě by mě zajímalo, na co budete teď se začátkem prezenční výuky klást největší důraz, kde jsou u žáků největší mezery?

Já bych měl strašnou tendenci začít a nimi řešit hlavně to chybějící učivo, všechno to rychle zopakovat a dohnat, ale to jim nemůžu udělat.

Jak to myslíte, že jim to nemůžete udělat?

No, oni se strašně těší hlavně na sebe vzájemně, tak jim musím dát prostor, aby se trochu vypořádali. Budeme asi dělat dost aktivit zaměřených na kolektiv, aby zas fungovali jako kolektiv.

To vy jako matykář znáte, ty různé postupy?

Jasně, to se pamatuju ze školy, když jsem dodělával pedagogické minimum. A taky čtu všechny ty doporučení ministerstva.

Ještě odněkud čerpáte informace k tomu, jak teď ideálně postupovat?

Mám moc rád třeba věci od Člověka v tísni, ten jejich Jeden svět na školách. To jsou různé materiály, které hodně využívám hlavně na třídnické hodiny. Jinak je jasné, že to moc do výuky matematiky a fyziky nezačlením, i když to taky zkouším.

Moc děkuji za povídání, hlavně přeji spoustu síly, zdraví a trpělivosti!

Také tak, hlavně se opatrujte!